

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Právní povaha rozhodčího řízení optikou analýzy doktrinálních přístupů

Cílem níže představených závěrů z analýzy podstatných vlastností jednotlivých doktrinálních přístupů k povaze rozhodčího řízení je vystihnout rozsah autonomního prostoru stran rozhodčího řízení oproti míře ingerence státní moci ve vztahu k tomuto alternativnímu řešení sporů. V této rovině jsem přesvědčen, že bez teoretického základu, respektive bez znalosti teoretického podkladu není možné uchopit a analyzovat žádné praktické otázky vyvěrající z jakékoliv právní úpravy, neboť právě znalost teoretických východisek je efektivním nástrojem pro pochopení a vyřešení právních problémů vznikajících při aplikaci práva.[1]

Doktrinální pojetí povahy rozhodčího řízení

Odborná literatura pracuje s poměrně širokou škálou pojetí rozhodčího řízení. Za hlavní doktríny, jejichž jmenovatelem je snaha o vymezení pozice rozhodčího řízení ve vztahu ke státní moci a postžení jejich základních principů, od nichž se odvíjí charakteristika jednotlivých institutů, je možné vyjmenovat tyto: doktrínu jurisdikční, kontraktační, smíšenou a doktrínu autonomní.[2]

Posledně jmenovaná představuje okrajový přístup k povaze rozhodčího řízení, neboť zcela odmítá závěry zbylých doktrín a nahlíží na rozhodčí řízení jako na institut *sui generis*,[3] který nelze podřídít principům smluvním ani procesněprávním. Autonomní doktrína je příznačná spíše pro oblast mezinárodní obchodní arbitráže. Protože tato doktrína vychází ze samotného průběhu rozhodčího řízení a nepřináší žádná prakticky uchopitelná teoretická východiska povahy rozhodčího řízení, nebude na rozdíl od zbývajících doktrín níže více analyzována.

Rozdílnost doktrinálních přístupů tkví především v rozsahu možnosti soudů jako představitelů veřejné moci zasahovat do průběhu a pravidel nastalého rozhodčího řízení. Širší mantinely ingerence státu do rozhodčího řízení znamenají užší autonomní prostor subjektů sporu projevující se například v určování pravidel řízení nebo v otázce postavení a pravomocí rozhodců. Na druhé straně bude-li rozhodujícím kvalifikačním prvkem povahy rozhodčího řízení autonomie vůle, bude ingerence veřejné moci omezena ve smyslu jejího subsidiárního postavení. Právní normy, jejichž působnost se vztahuje k rozhodčímu řízení tak v tomto případě budou pouze „*vyplňovat mezery v uzavřené rozhodčí smlouvě, případně mít vliv na některé otázky, jako je uplatnění veřejného pořádku či arbitrabilitu sporu.*“[4]

Jurisdikční doktrína

Jurisdikční doktrína je postavena na výlučné vůli státu delegovat prostřednictvím právních norem svou výlučnou pravomoc rozhodovat spory na nestátní subjekty[5] a považuje rozhodčí řízení za řízení kontradiktorní.[6] Jak napovídá sám název, ústředním pojmem jurisdikční doktríny je pojem jurisdikce. Jurisdikci je možné definovat jako projev suverenity státu[7] na jeho území, který vymezuje okruh pravomocí státu při výkonu soudní moci.[8] Je to pouze vůle státu, která determinuje povahu rozhodčího řízení a jako jediná je způsobilá jej umožnit.[9] Ve své podstatě tak lze hovořit o rozhodčím řízení jako o přeneseném výkonu veřejné – soudní moci na subjekty odlišné od státu, jehož zákonnost je odvozena od právního řádu.

Zákonodárce, který toto alternativní řešení sporů zakotvil prostřednictvím příslušných právních norem, umožnil těmto nestátním subjektům dostat se dočasně do pozice soudu.[10] Tento závěr však rozhodně neznamena, že lze rozhodčí řízení zcela ztotožňovat s postavením soudního orgánu. Přestože je rozhodčí řízení stejně jako řízení soudní upraveno zákonem, rozhodčí nález,[11] stejně jako rozhodnutí v soudním řízení, zakládá překážku *res iudicatae*, má veřejnoprávní povahu a je možné jej vykonat, nejsou tyto podobnosti dostačující pro to, aby mohl být rozhodce považován za soudní orgán.[12]

Rozhodčí smlouva je v intencích jurisdikční doktríny procesním institutem, což je odrazem vnímání rozhodčího řízení jako řízení procesního.[13] Rozhodčí smlouva není sama o sobě způsobilá založit, respektive přenést pravomoc rozhodování sporu na nestátní subjekty, čili vyloučit právo na rozhodnutí sporu orgánem veřejné moci. Přenesení pravomoci rozhodnout spor nestátním subjektem totiž musí být normativně vyjádřeno v právním řádu státu,[14] musí se opírat o jeho autoritu.[15] Úkolem rozhodce nebo rozhodčího orgánu vykonávajícího svěřenou rozhodovací pravomoc[16] je vydání svou povahou jurisdikčního aktu, který podobně jako rozhodnutí v klasickém soudním řízení rozhodne o vzájemných právech a povinnostech stran sporu, nebo deklaruje určitý právní stav či skutečnost.

Řízení u těchto nestátních subjektů probíhá „v rámci určité konkrétní jurisdikce a v rámci určitého konkrétního právního a tedy i ústavního systému, který mu umožní nebo neumožní projednání a rozhodnutí sporu soukromoprávními subjekty na základě platné rozhodčí smlouvy a stanoví i věcněprávní rámeček arbitrability sporů.“[17] S přenesením pravomoci veřejné moci rozhodovat spory mezi subjekty souvisí také přenesení pravidel, dle kterých bude řízení o sporu vedeno a možnost veřejné moci prostřednictvím svých orgánů zasahovat do činnosti nestátního subjektu skrze kontrolu jeho rozhodčí činnosti. Kontrola rozhodčí činnosti je omezena pouze na dodržení procesních podmínek a základních standardů,[18] na kterých je nutné bezpodmínečně trvat,[19] nikoliv na přezkoumání výsledku rozhodčího řízení po věcné stránce.[20] Rozsah kontroly musí proporcionalním způsobem vyvažovat požadavek „... aby na jedné straně nebylo popřeno pravidlo, že i v řízení před rozhodci má být poskytována právní ochrana, a na straně druhé aby tím nebyly setřeny výhody rozhodčího řízení, a tak i jeho praktická využitelnost.“[21]

Není však vyloučeno, aby si strany v rámci ujednání rozhodčí smlouvy[22] sjednaly možnost přezkoumání rozhodčího nálezu jiným rozhodcem.[23] Přezkoumání rozhodčího nálezu jiným rozhodcem[24] ve smyslu § 27 ZRŘ není řízením o řádném opravném prostředku,[25] neboť „rozhodci nemají při přezkoumání možnost vrátit věc k novému projednání, nýbrž mohou buď nález předchozích rozhodců potvrdit, nebo rozhodnout odchylně od výroku přezkoumávaného rozhodčího nálezu.“[26]

Kontrakční doktrína

Jak bylo popsáno výše, v případě jurisdikční doktríny jsou mantinely autonomie vůle a její důsledky ve vztahu k určení pravidel rozhodčího řízení úzké, v případě kontrakční doktríny je tomu přesně naopak. Je to právě autonomie vůle subjektů, která je určujícím principem povahy rozhodčího řízení. Autonomie vůle je stěžejní zásadou soukromého práva a projevuje se nejcitelněji v oblasti závazkového práva. Jsou to pouze subjekty právního vztahu, které rozhodují o podobě svých vzájemných práv a povinností. Je také pouze na subjektech, zda pro případ vzniku sporu mezi nimi vyloučí obecnou pravomoc orgánů veřejné moci - typicky civilních soudů - rozhodovat o takovém sporu a naopak přenesou skrze rozhodčí smlouvu pravomoc na nestátní subjekt - rozhodce nebo rozhodčí soud. Rozhodčí smlouva jako právní titul, který založil pravomoc rozhodnout spor mezi stranami na nestátní subjekt, má povahu materiálněprávní smlouvy *sui generis*. Obsahem takové smlouvy mohou být vlastní pravidla následného rozhodčího řízení, do kterých by stát neměl přímo či

nepřímo zasahovat.

Podle kontraktační doktríny se postavení rozhodce přímo odvíjí od rozhodčí smlouvy a ve sporu vystupuje jako zástupce stran, jenž v rámci řešení nastalého sporu interpretuje obsah závazkového vztahu mezi stranami. Výsledkem tohoto procesu je rozhodčí nález, jehož účelem je vyjasnit sporná práva a povinnosti mezi stranami; svou povahou se v rovině kontraktační doktríny jedná o novou smlouvu mezi stranami sporu, tedy jakousi formu narovnání právních poměrů mezi stranami. Vynutitelnost rozhodčího nálezu je následně otázkou dodržení zásady *pacta sunt servanda*. Tento závěr reflektuje závěry tzv. klasické kontraktační doktríny.

Právní teorie zná mimo klasickou kontraktační doktrínu také kontraktační doktrínu moderní. Moderní kontraktační doktrína je také postavena na autonomním projevu vůle stran postoupit řešení sporu skrze rozhodčí smlouvu do rozhodčího řízení, nicméně nepovažuje rozhodčí nález za novou smlouvu s argumentací, že rozhodčí nález byl zákonodárcem normativně postaven naroveň rozhodnutí soudního orgánu. Jelikož stejně jako klasická kontraktační doktrína považuje za titul zakládající pravomoc rozhodce smlouvu, odmítá rozhodčí řízení jako celek zařadit do procesněprávní roviny.[27]

Smíšená doktrína

Smíšená doktrína reflektuje závěry výše uvedených doktrín – jurisdikční a kontraktační.[28] Snaží se však překlenout jejich koncepční slabiny.[29] Autorem této doktríny je profesor Sauser-Hall.[30] Dle pojetí rozhodčího řízení perspektivou smíšené doktríny nemůže spor, který strany podřídily pravomoci rozhodce, stát mimo právní řád, a musí proto odvozovat své procesní účinky od procesněprávních předpisů.[31] Jinými slovy řečeno je rozhodčí řízení *„co do svých mechanismů plně ekvivalentní řízení před soudy, ... přičemž tato delegace rozhodování sporu je podmíněna rozhodčí smlouvou.“*[32]

Podmínkou možnosti delegace pravomoci rozhodnout spor v rozhodčím řízení je rozhodčí smlouva jako autonomní projev vůle stran sporu. Úlohou a zároveň právem zákonodárce je jednak vymezit mantinely autonomního prostoru prostřednictvím normativního vyjádření podmínek arbitrability sporu v zákonné úpravě a jednak proporcionálně zajistit alespoň minimální standardy ochrany práv stran na spravedlivý proces a veřejného pořádku v průběhu rozhodčího řízení. Je tak patrné vzájemné poměřování svobodné vůle stran a výsostné pravomoci státu rozhodovat spory v rámci své jurisdikce.

Smíšené doktríně je vytýkáno, že *„nestanoví přesnou hranici mezi pojetím jurisdikčním a smluvním“*[33] a omezuje se pouze na popis problematiky povahy rozhodčího řízení,[34] nicméně ze všech doktrín nejvíce odpovídá současnému pojetí rozhodčího řízení dle platné právní úpravy.[35]

Kritika doktrín z pohledu platné právní úpravy a judikatury Ústavního soudu

Žádný z doktrínálních přístupů nedokáže soustavou svých zásad a východisek komplexně pokrýt specifické znaky rozhodčího řízení v současné české právní úpravě, pomineme-li kompromis v podobě doktríny smíšené, která po novele ZRŘ prostřednictvím novely č. [19/2012 Sb.](#) z roku 2012 nejvíce odpovídá současné právní realitě.

Ústavní soud se v minulých letech několikrát povahou rozhodčího řízení zabýval[36] a ve své rozhodovací praxi se ztotožnil se závěry kontraktační doktríny. Tento přístup Ústavního soudu byl napříč odbornou veřejností opakovaně podroben kritice.[37] Prvním zásadním rozhodnutím, ve kterém se Ústavní soud přiklonil k závěrům kontraktační doktríny, bylo usnesení ze dne 15. 7. 2002,

sp. zn. IV. ÚS 174/02.[38] V tomto usnesení bylo konstatováno, že „rozhodci právo nenalézají, nýbrž pouze vyjasňují, staví napevno obsah dohody stran, narovnávají právní vztah,“ a že rozhodčí nález „je kvalifikovanou formou závazku a jako takový je též závazný.“ Rozhodce v rámci rozhodčího řízení „nenalézá právo, ale tvoří (eventuálně napevno staví, vyjasňuje, narovnává) závazkový vztah v zastoupení stran. Jeho moc není delegovaná svrchovanou mocí státu, ale pochází od soukromé vlastní moci stran určovat si svůj osud.“

Při hodnocení těchto závěrů Ústavního soudu, tedy že rozhodčí nález je svou povahou novým závazkem, jehož účelem je narovnání právních poměrů mezi stranami, a že moc rozhodce není delegována od státu, je nutné vycházet z principů materiálního právního státu, který „respektuje princip legality jako součást celkové koncepce právního státu, neváže pozitivní právo jen na formální legalitu, ale výklad a použití právních norem podřizuje jejich obsahově materiálnímu smyslu.“[39] V tomto kontextu je pak nutné také vnímat zakotvení rozhodčího řízení v právním řádu a respektovat jeho povahu, ve které se mísí prvky procesního i hmotného práva.

Podle Lisseho rozhodce svou činností „nekonstituuje závazkový vztah a ani nová práva a povinnosti stran smlouvy pro futuro, jak je tomu v případě narovnání, ale osvědčuje (deklaruje) právo, resp. práva a povinnosti strany smlouvy, které zde již objektivně existovaly v době před započatím rozhodčího řízení, a to s účinky pro praeterito a ex tunc ... v tomto světle je proto nutný názor, že rozhodčí činnost není činností právo nalézající, ale „pouze“ činností právo narovnávající, s ohledem na výše uvedené odmítnout.“[40] Závěry plynoucí z jeho názoru byly reflexí nálezu Ústavního soudu ze dne 8. března 2011, sp. zn. I. US 3227/07, v němž Ústavní soud již vycházel z jurisdikční koncepce.

Stručně shrnuto - judikaturou ústavního soudu opakovaně reflektovaný[41] výše citovaný nález IV. ÚS 174/02 vycházel z kontraktační doktríny a považoval činnost rozhodce za nalézání obsahu konsenzu mezi stranami sporu, tedy jakýsi specifický postup v rámci kontraktačního práva. Zásadním předělem ve smyslu doktrinálního přístupu k povaze rozhodčího řízení se stal nález Ústavního soudu ze dne 8. března 2011, sp. zn. I. ÚS 3227/07, kterým došlo ke kvalitativnímu posunu pojetí rozhodčího řízení směrem k jurisdikční koncepci rozhodčího řízení.[42]

Podle tohoto nálezu je právním řádem umožněná delegace pravomoci rozhodnout spor před rozhodcem – orgánem odlišným od státu, autonomním projevem vůle stran sporu. Delegace této pravomoci v mezích právního řádu[43] v sobě ve svém konečném důsledku obsahuje pravomoc rozhodce vydat rozhodčí nález jako výsledek aplikace práva, který má vlastnosti exekučního titulu stejně jako rozhodnutí vydané v „klasickém“ řízení před soudy. Dispoziční oprávnění stran spojené s delegací pravomoci rozhodnout spor „však jdou ještě dále a umožňují procesním stranám určovat kupř. takové otázky, jako jsou osoby rozhodců, procesní pravidla, místo konání rozhodčího řízení, ústní či písemný způsob projednání věci, nebo dokonce hlediska, podle nichž má být posouzena věc sama.“[44]

Rozhodčí řízení jako takové je tak ve své podstatě typově druhem civilního procesu[45] s tím rozdílem, že funkci rozhodujícího orgánu neplní soud, ale rozhodce. Rozhodčí nález je výsledkem činnosti rozhodce, který nalézá (nikoliv narovnává!) subjektivní práva a povinnosti mezi stranami, jež existovaly před samotným zahájením řízení, a není proto možné výsledku této činnosti[46] – rozhodčímu nálezu – přiznat nic jiného, než účinek pravomocného soudního rozhodnutí.

Závěr o právní povaze rozhodčího řízení a její vliv na povahu rozhodčí smlouvy

Rozhodčí smlouva,[47] jejímž prostřednictvím došlo k delegaci pravomoci rozhodnout spor mezi stranami na rozhodce, má zásadní procesně-právní účinky, přesto však není možné odhlédnout od

jejího hmotněprávního základu[48] a učinit tak jednoznačný závěr o povaze rozhodčího řízení. Právní povahu rozhodčího řízení nejlépe vystihuje smíšené doktrinální pojetí, které zohledňuje jak procesní aspekty rozhodčí smlouvy a samotného rozhodčího řízení, tak jeho hmotněprávní základ.

S otázkou právní povahy rozhodčího řízení souvisí zcela přímo otázka povahy rozhodčí smlouvy, která nemá v odborných kruzích jednoznačnou odpověď. Právní povaha rozhodčí smlouvy je důležitá pro určení, zda je na některé procesním právem neupravené oblasti rozhodčí smlouvy možné použít hmotněprávní úpravu.

Rozhodčí smlouvou, jako právním institutem, rozumíme dvoustranné nebo vícestranné právní jednání,[49] které směřuje ke vzniku závazku, jehož obsahem je povinnost stran nepodávat v případě určitého sporu žalobu u soudu, jinými slovy řečeno - následkem uzavření rozhodčí smlouvy je přenesení pravomoci řešit nastalý nebo budoucí spor prostřednictvím rozhodčího řízení při splnění podmínek vyjádřených v § 2 ZRŘ. Porušením této povinnosti některou ze stran rozhodčí smlouvy, tedy podáním žaloby, jejímž předmětem je spor delegovaný rozhodčí smlouvou k řešení v rozhodčím řízení, u soudu, vzniká právo druhé straně namítat nedostatek pravomoci soudu rozhodnout spor.[50]

Následky uzavření rozhodčí smlouvy jsou aprobovány ZRŘ, který má povahu procesního předpisu s většinou kogentních ustanovení. Ustanovení § 2 a § 3 ZRŘ upravující rozhodčí smlouvu se však žádným způsobem nezaobírají náležitostmi a pojmovými znaky této smlouvy, pomineme-li úpravu její formy. V tomto ohledu není podle mého názoru možné odhlédnout od skutečnosti, že rozhodčí smlouva bývá uzavírána před samotným rozhodčím řízením, neboť platná rozhodčí smlouva je jeho elementární podmínkou, a v té rovině má proto rozhodčí smlouva povahu hmotněprávního úkonu. Není ji pak zcela určitě možné označit za čistě procesní úkon.[51] Náležitosti - mimo náležitostí upravených v ZRŘ - a pojmové znaky rozhodčí smlouvy se proto podle mého názoru (k bližším argumentům níže) budou řídit hmotněprávní úpravou obsaženou v občanském zákoníku a až v případě vzniku sporu, respektive jeho eskalace vedoucí k nutnosti jeho řešení prostřednictvím rozhodčího řízení podáním žaloby, se projeví procesní účinky rozhodčí smlouvy - kupříkladu v odejmutí pravomoci soudu rozhodnout spor vymezený v této smlouvě nebo v určení některých procesních pravidel rozhodčího řízení.

Předpisy procesního práva je možné velmi obecně definovat jako právní normy, které regulují proces domáhání se ochrany subjektivních práv adresátů právních norem a upravují postup orgánů veřejné moci při realizaci jejich pravomocí.[52] Skutečnost, že se následky rozhodčí smlouvy projevují v procesní rovině, ovšem nemusí znamenat a podle mého názoru neznamená, že se samotná platnost rozhodčí smlouvy neposoudí na základě norem hmotného práva, neboť přesah institutu rozhodčí smlouvy do jejího hmotněprávního charakteru je nepopíratelný. Vazba rozhodčí smlouvy k hmotněprávní normě je dána právě z důvodu jejího uzavírání před samotným rozhodčím řízením. Důsledkem takové vazby je aplikace[53] hmotněprávního předpisu na rozhodčí smlouvu ve věcech, které nejsou upraveny ZRŘ.[54]

Posuzování rozhodčí smlouvy čistě jako procesního úkonu by mimo jiné znamenalo, že by se na projev vůle stran uzavřít rozhodčí smlouvu nevztahovaly požadavky svobody, vážnosti a shody vůle a jejího projevu,[55] neboť procesní úkony se posuzují - na rozdíl od hmotněprávních úkonů - podle teorie projevu, což znamená, že je nutné je posuzovat podle toho, jak byly navenek projevny a ne podle toho, jestli mezi projevem a vůlí jednajících je skutečný soulad.[56] Důvodem posuzování procesních úkonů účastníků skrze teorii projevu je skutečnost, že zpravidla nemají přímý vliv na subjektivní práva účastníků, ale na řízení.[57]

Posouzení rozhodčí smlouvy jako procesního úkonu skrze teorii projevu by ve svém důsledku vedlo k

nemožnosti posoudit neplatnost[58] uzavřené rozhodčí smlouvy z důvodu právně relevantního omylu jednající strany,[59] nebo nátlaku na její uzavření, neboť jak již bylo řečeno výše, procesní právo by k takové vadě právního jednání[60] nepřihlíželo.[61]

Charakteristickými znaky procesních smluv jsou jejich procesní účinky - následky, které strany vyvolávají svým právním jednáním. Tyto následky se projeví v procesním řízení. Smlouvu procesního charakteru, resp. procesní smlouvu, se pokusil definovat Macur,[62] podle něhož je pro procesní smlouvy charakteristická skutečnost, *„že strany určitým způsobem nakládají procesními právními účinky, resp. že vyvolávají svými souhlasnými projevy vůle zamýšlené právní následky spojené s činností soudu. Z procesních smluv však zpravidla nevzniká žádná povinnost jedné nebo druhé strany k určitému budoucímu jednání, jako je tomu v případě smluv hmotněprávních.“*[63]

Na Macurovo pojetí navazuje Lavický, avšak v jeho definici můžeme zpozorovat určitý odklon od čistě procesní povahy rozhodčí smlouvy. Lavický sice považuje rozhodčí smlouvu s ohledem na její účinky za procesněprávní úkon, zároveň však zdůrazňuje potřebu posouzení její platnosti měřítkem shody projevu a vůle, čili prostřednictvím institutu charakteristického pro soukromé právo - hmotněprávní normy.[64] Jeho pojetí tak koresponduje se závěry smíšené povahy rozhodčí smlouvy.

Mezi představitele zastánců čistě procesního charakteru rozhodčí smlouvy, včetně jurisdikčního pojetí rozhodčího řízení jako takového, patří například Zoulík, podle něhož *„rozhodčí smlouva (...) není hmotněprávní smlouvou, neboť neupravuje žádné z plnění, (...) ale je předpokladem vzniku zvláštního procesního vztahu; pro její procesní povahu mluví dále i to, že má výlučně procesní důsledky a že je upravena předpisy procesního práva.“*[65] Těžištěm jeho argumentace je skutečnost, že je to právě rozhodčí smlouva, jejímž prostřednictvím stát jako suverén umožnil přenesení pravomoci rozhodnout spor z obecných soudů na rozhodce. Zoulíkovo procesní pojetí rozhodčí smlouvy je odrazem závěrů jurisdikčního doktrinálního pohledu na povahu rozhodčího řízení. Čistě procesní povahu rozhodčí smlouvy zastávají také Mothejzíkova, Hlavsa a Stavínohová.[66]

Hmotněprávní pojetí rozhodčí smlouvy - jako protiklad pojetí procesního - koresponduje se závěry kontraktační doktríny povahy rozhodčího řízení, když je opět vyzdvihován důraz autonomního projevu stran založit mezi sebou závazek[67] spočívající v delegování pravomoci řešit spor na rozhodce, tedy smluvní, hmotněprávní charakter rozhodčí smlouvy. Hmotněprávní charakter rozhodčí smlouvy pak opodstatňuje užití norem hmotného práva - občanského zákoníku, a to ve všech situacích, kdy ZRŘ některou otázku rozhodčí smlouvy neupravuje, například výše uvedené otázky neplatnosti právního jednání z důvodu nedodržení jeho podstatných náležitostí a podobně.

Zástupci hmotněprávního pojetí rozhodčí smlouvy jsou například Klein, Štajgr, Fiala, Knapp, ze zahraničních například Savage a Gaillard,[68] kteří jako zastánci kontraktační doktríny zastávají hmotněprávní nazírání na rozhodčí smlouvu.[69] Nelze podle nich vyvrátit, že rozhodčí smlouva, jejímž předmětem je dosažení procesněprávního účinku, by byla procesněprávně neúčinná, pokud by existovaly skutečnosti, které by jí činily hmotněprávně neplatnou pro rozpor s hmotněprávní úpravou.[70]

Kompromis mezi těmito názorovými proudy představuje Rozehnalová, jež se *„přiklání k názorům, které hodnotí rozhodčí smlouvu jako institut se smluvním základem (...) pohybující se v prostředí procesního práva.“*[71] Smluvní podstata rozhodčí smlouvy je díky jejím procesním účinkům kombinací prvků hmotněprávní a procesní smlouvy, čímž nejsou popřeny žádné charakteristické znaky rozhodčího řízení, tedy autonomní projev vůle stran a delegaci výsostného práva státu rozhodovat spory prostřednictvím státních orgánů na subjekty soukromého práva. Ke smíšené povaze rozhodčí smlouvy se hlásí také Hanák, Bystrický, Donner nebo Eller.[72]

K tomuto názorovému proudu se přikláním také já, neboť odmítám čistě procesní charakter rozhodčí smlouvy. Hlavní argument spatřuji v nutnosti posuzovat kontraktační proces rozhodčí smlouvy kritérii náležitostí a pojmových znaků právního jednání skrze hmotněprávní normy, konkrétně normy občanského zákoníku. Na pomyslné misce vah hodnocení povahy rozhodčí smlouvy tak nelze převážit procesní účinky této smlouvy nad nutností posuzování její platnosti skrze hmotněprávní normy a naopak. Není možné zpochybnit, že pouze platné právní jednání může působit následky aprobované právním řádem. Tato skutečnost je natolik zásadní, že se musí - laicky řečeno - podepsat na charakteru rozhodčí smlouvy.

V téže rovině pak také nelze odhlédnout od skutečnosti, že právní poměr mezi stranami rozhodčí smlouvy vzniká již okamžikem účinnosti rozhodčí smlouvy. Vznik procesního vztahu stran sporu a s tím spojené procesní účinky rozhodčí smlouvy nastávají až okamžikem podáním žaloby u rozhodce, případně též v situaci, kdy je jednou ze stran podána žaloba u soudu, přestože existuje o předmětu sporu uzavřená platná rozhodčí smlouva. Nelze tedy hovořit o trojstranném procesním vztahu již na základě rozhodčí smlouvy, neboť tento vztah může a nemusí vzniknout s ohledem na okolnosti řešení nastalého sporu, resp. s ohledem na podání či nepodání žaloby.

Ostatně v souladu s výše uvedenými závěry Ústavní soud judikoval, že „... rozhodčí řízení představuje procesní institut sui generis, který má na jedné straně svůj původ v dohodě stran,“ tedy původ v rozhodčí smlouvě „a na straně druhé čerpá své jurisdikční účinky z civilního práva. Nestojí tedy mimo právní systém; musí zde být právní řád, který určuje podmínky jeho konání (zejména náležitosti rozhodčí smlouvy), základní zásady procesu, jakož i účinky v něm vydaného rozhodčího nálezu.“[73]

Lze tak konstatovat, že současný právní stav rozhodčího řízení a povahu rozhodčí smlouvy nejlépe charakterizuje jeho smíšené doktrinální pojetí, neboť právě toto pojetí zdůrazňuje oba stěžejní pilíře rozhodčího řízení. Na jedné straně normativní vyjádření přípustnosti rozhodčího řízení, účinků rozhodčí smlouvy a účinků rozhodnutí v rozhodčím řízení vydaného a na straně druhé zdůraznění rozhodčí smlouvy jako autonomního projevu stran podřídit rozhodování sporu pod pravomoc rozhodce, tedy projevu, který je nutné posuzovat kritérii náležitostí a pojmových znaků právního jednání podle norem hmotného práva.[74]

Na tomto závěru autora nic nemění ani náleží Ústavního soudu ze dne 1. listopadu 2011, sp. zn. II. ÚS 2164/10, který se opět vrací k dřívějšímu názoru Ústavního soudu ohledně povahy rozhodčího řízení ke kontraktačnímu pojetí, neboť argumentace soudu se v této věci vztahovala k otázce ochrany spotřebitele v rozhodčím řízení s cílem ukázat, „ (...) že rozhodčí řízení není řízením soudního typu ve smyslu směrnice 93/13/ES o nepřiměřených podmínkách ve spotřebitelských smlouvách.“[75]

David Baroš,

autor je právníkem nadnárodní stavební společnosti

e-mail: dbaros@email.cz

[1] MELZER, Filip. Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace. 2. Vydání, Praha: C. H. Beck, 2011, s. 9.

[2] LEW, Julian, D. M., MISTELIS, Loukas, A., KRÖLL, Stefan, M. Comparative International Commercial Arbitration. The Hague: Kluwer Law International, 2003, s. 81. Dostupné online >>>[zde](#).

- [3] BĚLOHLÁVEK, J. Alexander. Zákon o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 34.
- [4] ROZEHNALOVÁ, Naděžda, Rozhodčí řízení v mezinárodním a vnitrostátním obchodním styku, 3. vydání, Praha: Wolters Kluwer, 2013, s. 74.
- [5] RŮŽIČKA, Karel. Rozhodčí řízení před Rozhodčím soudem při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky, 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005. s. 23.
- [6] BEZOUŠKA, Petr, KOCINA, Jan. Právní povaha rozhodčího řízení – aplikační problémy, Právní rozhledy, č. 16, 2010, s. 585.
- [7] Blíže: BELLING, Vojtěch. Pojem suverenity a jeho relevance v éře postnacionálního vládnutí, Právník, č. 8, 2014, s. 609-642.
- [8] Nález Ústavního soudu ze dne 18. února 2010, sp. zn. I. ÚS 1849/08.
- [9] ELLER, Otakar. Mezinárodní občanské právo procesní. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1987, s. 81.
- [10] RŮŽIČKA, Karel. K otázce právní povahy rozhodčího řízení. Bulletin advokacie, č. 5, 2003, str. 36.
- [11] Blíže: WINTEROVÁ, Alena a kol. Civilní právo procesní. Část první – řízení nalézací. Praha: Linde, 2015, s. 588 – 590.
- [12] Rozsudek Soudního dvora ze dne 23. března 1982, Nordsee Deutsche Hochseefischerei GmbH v Reederei Mond Hochseefischerei Nordstern AG & Co. KG and Reederei Friedrich Busse Hochseefischerei Nordstern AG. & Co. KG, 102/81.
- [13] ROZEHNALOVÁ, Naděžda. Hlavní doktríny ovládající rozhodčí řízení. In Dny práva – 2009 – Days of Law. Brno: Masarykova univerzita, 2009 [cit. 30. 1. 2017]. Dostupné >>>[zde](#).
- [14] BĚLOHLÁVEK, J. Alexander. Rozhodčí řízení, ordre public a trestní právo. Komentář I. díl. Praha: C. H. Beck, 2008. s. 191.
- [15] ROZEHNALOVÁ, Rozhodčí řízení v mezinárodním a vnitrostátním obchodním styku, 3. vydání, Praha: Wolters Kluwer, 2013, s. 73.
- [16] RŮŽIČKA, Květoslav. K otázce právní povahy rozhodčího řízení. Bulletin advokacie, č. 5, 2003, s. 36.
- [17] BĚLOHLÁVEK, J. Alexander. Nárok rozhodců na odměnu a způsob jejího stanovení. Bulletin advokacie, č. 6, 2006, s. 34.
- [18] Blíže: BĚLOHLÁVEK, J. Alexander, PEZL, Tomáš. Postavení rozhodčího řízení v systému ochrany práv a ústavního pořádku České republiky a dalších zemí, Právní rozhledy, č. 7, 2004, s. 256 – 261.
- [19] „Stát tedy umožnil delegaci své jurisdikční pravomoci na rozhodce, a to na základě rámcového zmocnění obsaženého v čl. 36 odst. 1 Listiny, které bylo na úrovni „obyčejného“ zákona provedeno zákonem o rozhodčím řízení. V rámci této delegace si ovšem ponechal konkrétní právní instrumenty, jimiž může do rozhodčí činnosti zasahovat a kterými jsou právě možnost přezkoumat rozhodčí nález v řízení zahájeném na základě žaloby na zrušení rozhodčího nálezu jedním z účastníků rozhodčího řízení podle § 31 RozŘ.“ LISSE, Luděk. K právní povaze rozhodčího řízení, Právní rozhledy, č. 15, 2011, s. 554.
- [20] Viz: RŮŽIČKA, Karel. Odvolání v rozhodčím řízení? Právní praxe v podnikání, č. 4, roč. 9, 2000, s. 16. K věcnému přezkumu rozhodčího nálezu vydaného ve spotřebitelském sporu např.: KULHÁNEK, Martin. Poznámky k připravované novele zákona o rozhodčím řízení, Právní rozhledy, č. 7, 2011, s. 247 – 253.
- [21] Nález Ústavního soudu ze dne 8. března 2011, sp. zn. I. ÚS 3227/07.
- [22] § 27 ZRŘ.
- [23] Srov.: BĚLOHLÁVEK, J. Alexander. The Legal Nature of International Commercial Arbitration and the Effects of Conflicts between Legal Cultures. Law of Ukraine [online]. papers.ssrn.com, únor 2011 [cit. 30. 1 2017]. Dostupné >>>[zde](#).
- [24] Blíže: POHL, Tomáš. K problematice přezkoumání rozhodčích nálezů soudem. Právní fórum, č. 4, 2008, s. 158 – 167.

- [25] Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. října 2009, sp. zn. 33 Cdo 2675/2007: „...formou opravného prostředku jak po stránce procesní, tak i věcné správnosti rozhodčího nálezu může být jedině přezkum jinými rozhodci podle § 27 zákona o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů.“
- [26] BĚLOHLÁVEK, J. Alexander. Zákon o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 987.
- [27] Srov.: SCHLOSSER, Peter. Das Recht der internationalen privaten Schiedsgerichtsbarkeit. Tübingen: J. C. B. Mohr, 1989, s. 28.
- [28] Autorství této doktríny je přiznáváno profesoru Sauser-Halloví, který na začátku padesátých let minulého století zpracoval odbornou zprávu pro Institut de droit international. Dostupné >>> [zde](#).
- [29] ROZEHNALOVÁ, Naděžda. Rozhodčí řízení v mezinárodním a vnitrostátním obchodním styku, 3. vydání, Praha: Wolters Kluwer, 2013, s. 75.
- [30] Akademie mezinárodního práva v Haagu.
- [31] BLACKABY, Nigel, PARTASIDES, Constantine, REDFERN, Alan, HUNTER, J. Martin. Redfern and Hunter on International Arbitration. 6. vydání. New York: Oxford University Press, 2015, (nečíslováno, kapitola 1.) Dostupné online >>> [zde](#).
- [32] BĚLOHLÁVEK, Alexander, J. Zákon o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 34.
- [33] BĚLOHLÁVEK, Alexander, J. Zákon o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 34.
- [34] RABAN, Přemysl. Alternativní řešení sporů, arbitráž a rozhodci v České a Slovenské republice a v zahraničí. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 43
- [35] MAISNER, Martin. In OLÍK, Miloš a kol. Zákon o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů. Komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 3.
- [36] Např.: Usnesení Ústavního soudu ze dne 15. července 2002, sp. zn. IV ÚS 174/02; Usnesení Ústavního soudu ze dne 12. září 2003, sp. zn. III. ÚS 145/03; Usnesení Ústavního soudu ze dne 4. prosince 2003, sp. zn. IV. ÚS 511/03.
- [37] Srov.: BĚLOHLÁVEK, J. Alexander. Zákon o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 23; PECHA, Richard. K právní povaze rozhodčích nálezů. Bulletin advokacie, 2003, č. 5, s. 41 - 45; STEINER, Vilém. K teoretické koncepci rozhodčí smlouvy v mezinárodní arbitráži. Právník, 1971, č. 1, s. 904 - 923.
- [38] Podrobněji: BEZOUŠKA, Petr, KOCINA, Jan. Právní povaha rozhodčího řízení - aplikační problémy. Právní rozhledy, č. 16, roč. 18, 2010, s. 585 - 588.
- [39] Nález Ústavního soudu ze dne 27. září 2006, sp. zn. Pl. ÚS 51/06.
- [40] LISSE, Luděk. K právní povaze rozhodčího řízení. Právní rozhledy, č. 15, roč. 19, 2011. s. 552.
- [41] Např.: Usnesení Ústavního soudu ze dne 1. listopadu 2001, sp. zn. III. ÚS 460/01, Usnesení Ústavního soudu ze dne 26. ledna 2004, sp. zn. I. ÚS 339/02, Usnesení Ústavního soudu ze dne 4. prosince 2003, sp. zn. IV. ÚS 511/03, Usnesení Ústavního soudu ze dne 12. září 2003, sp. zn. III. ÚS 145/03, Usnesení Ústavního soudu ze dne 22. října 2002, sp. zn. IV. ÚS 435/02.
- [42] LISSE, Luděk. Nalézání práva rozhodci v nové judikatuře ústavního soudu. [online]. epravo.cz, 20. 10. 2011 [cit. 10. 2 2017]. Dostupné >>> [zde](#).
- [43] KNAPP, Viktor. Teorie práva. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 214.
- [44] Nález Ústavního soudu ze dne 8. března 2011, sp. zn. I. ÚS 3227/07.
- [45] KLÍMA, Karel. Listina a její realizace v systému veřejného a nového soukromého práva. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 293.
- [46] LISSE, Luděk. K právní povaze rozhodčího řízení. Právní rozhledy č. 15, 2011, s. 552.
- [47] Pojem rozhodčí smlouva je v této kapitole užíván v intencích § 2 ZRŘ jako rozhodčí smlouva zakládající pravomoc řešit spor v rozhodčím řízení, tedy jako procesní smlouva v širším smyslu. K pojetí procesních smluv v užším a širším smyslu pak blíže: BĚLOHLÁVEK, J. Alexander. Zákon o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů. Komentář. 2. vydání, Praha: C. H. Beck, 2012, s. 220 - 232. Autor si je vědom, že pojem „rozhodčí smlouva“ je označením pro více dílčích smluv -

rozhodčí smlouvy, smlouvy o rozhodci i rozhodčí doložky.

[48] RABAN, Přemysl. Alternativní řešení sporů, arbitráž a rozhodci v České a Slovenské republice a zahraničí. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 51.

[49] K právnímu jednání též: MELZER, Filip. Právní jednání a jeho výklad. Brno: Václav Klemm, 2009, 218 s.

[50] PŘIDAL, Ondřej. In SVOBODA, Karel. Občanský soudní řád. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 369 – 370.

[51] DAVID, Marek. K povaze rozhodčí smlouvy podruhé a jinak. Bulletin advokacie, 2011, č. 10, s. 28.

[52] KNAPP, Viktor. Teorie práva. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 67 – 68.

[53] Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 1. června 2006, sp. zn. 20 Cdo 1662/2005: „Argument per analogiam legis (analogie zákona) spočívá v tom, že se na skutkovou podstatu konkrétním zákonem neřešenou vztáhne analogicky ustanovení tohoto zákona upravujícího skutkovou podstatu podobnou. Naproti tomu argument per analogiam iuris (analogie práva) - tedy vztáhnutí analogického ustanovení zákona co do povahy nejbližšího, a to v rámci celého právního řádu na předmětnou skutkovou podstatu - je třeba použít tehdy, pokud postup argumentem per analogiam legis úspěšný nebyl.“

[54] BĚLOHLÁVEK, J. Alexander. Zákon o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů. Komentář. 2. vydání, Praha: C. H. Beck, 2012, s. 223.

[55] Blíže: HANDLAR, JIŘÍ In LAVICKÝ, Petr. Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654), Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1970 – 1977.

[56] Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. září 2001, sp. zn. 29 Cdo 1201/99.

[57] WINTEROVÁ, Alena. Civilní právo procesní. 8. vydání. Praha: Linde, 2015, s. 172.

[58] K neplatnosti právního jednání např.: PETROV, Jan. Neplatnost právních jednání. Bulletin advokacie, č. 3, 2011, s. 36 – 43.

[59] HULMÁK, Milan, VLČEK, Karel. Obecná informační povinnost při sjednávání smlouvy – 2. část. Právní rozhledy. č. 18, 2012, s. 644 - 645.

[60] K vadám právního jednání blíže: TICHÝ, Luboš. Obecná část občanského práva. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 243 – 289.

[61] „Nepřihlíželo“ je zde použito v tom smyslu, že neplatnosti takového právního jednání by se nebylo možné v intencích procesních norem dovolat, neboť procesní normy otázku platnosti právního jednání v této rovině neřeší.

[62] HRNČÍŘÍKOVÁ, Miluše. Platnost rozhodčí smlouvy aneb jaký vliv může mít určení povahy rozhodčí smlouvy na praxi. Právní fórum, č. 8, roč. 8, 2011, s. 375.

[63] MACUR, Josef. Důvody neplatnosti rozhodčí smlouvy. Právní rozhledy, č. 12, roč. 9, 2001, s. 581.

[64] Podrobněji: LAVICKÝ, Petr. In DAVID, Ludvík. Občanský soudní řád. Komentář. I. Díl. Praha: Wolters Kluwer, 2009. s. 210 a násl.

[65] ZOULÍK, František. Některé problémy rozhodčího řízení. Bulletin advokacie, č. 1, 2007, s. 15.

[66] HRNČÍŘÍKOVÁ, Miluše. Platnost rozhodčí smlouvy aneb jaký vliv může mít určení povahy rozhodčí smlouvy na praxi. Právní fórum, č. 8, roč. 8, 2011, s. 374.

[67] Nález Ústavního soudu ze dne 7. prosince 2004, sp. zn. I. ÚS 670/02.

[68] HRNČÍŘÍKOVÁ, Miluše. Platnost rozhodčí smlouvy aneb jaký vliv může mít určení povahy rozhodčí smlouvy na praxi. Právní fórum, č. 8, roč. 8, 2011, s. 374.

[69] DAVID, Marek. K povaze rozhodčí smlouvy podruhé a jinak. Bulletin advokacie, 2011, č. 10, s. 27.

[70] STEINER, Vilém, ŠTAJGR, František. Československé mezinárodní civilní právo procesní. Praha: Academia, 1967, s. 168.

[71] ROZEHNALOVÁ, Naděžda. Rozhodčí řízení v mezinárodním a vnitrostátním obchodním styku. 2. vydání, Praha: Wolters Kluwer, 2013, s. 133.

[72] HRNČÍŘÍKOVÁ, Miluše. Platnost rozhodčí smlouvy aneb jaký vliv může mít určení povahy

rozhodčí smlouvy

na praxi. Právní fórum, č. 8, roč. 8, 2011, s. 374.

[73] Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 28. ledna 2009, sp. zn. Pl. ÚS 37/08.

[74] ROZEHNALOVÁ, Naděžda. Hlavní doktríny ovládající rozhodčí řízení. In: Dny práva - 2009. Brno: Masarykova univerzita, 2009. Dostupné >>> [zde](#).

[75] VLASTNÍK, Jiří. Právo na spravedlivý rozhodčí proces. Právní rozhledy, č. 1, 2012, s. 2.

© EPRAVO.CZ - Sběrka zákonů , judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [Nová „tlačítková“ povinnost pro e-shopy](#)
- [Co jsou zaměstnanecké opce a jak funguje jejich zdanění v roce 2026](#)
- [Digital Omnibus: Revoluce v datech, nebo jen nová zátěž pro podnikatele?](#)
- [Flotilová novela: Kdo a kdy musí nově získat licenci k distribuci pojištění?](#)
- [Nová pravidla pro ground handling v EU a jejich dopady na letecký sektor](#)
- [Právní due diligence nemovitostí: na co se v praxi skutečně zaměřit](#)
- [Novinky z české a evropské regulace finančních institucí za měsíc březen 2026](#)
- [Hmotněprávní opatrovník obchodní korporace: mezi efektivní ochranou a zásahem do korporační autonomie](#)
- [10 otázek pro ... Michala Kunu](#)
- [Souhrn významných událostí ze světa práva](#)
- [Rovné odměňování a transparentnost mezd: nové povinnosti zaměstnavatelů](#)